

Нагласи на социалните предприятия в България към провеждането на социален одит

Ивелина Чакалова*

Резюме: Статията е посветена на изследване на нагласите на социалните предприятия в България към провеждането на социален одит – инструмент, който придобива все по-голямо значение в контекста на глобалния стремеж към прозрачност и устойчиво социално въздействие.

В теоретичната част е направено ясно разграничение между социално докладване и социален одит, като са разгледани добри международни практики от Обединеното кралство, Румъния и Естония. Емпиричната част се базира на анкетно проучване, проведено през 2025 г. сред социални предприятия, регистрирани в официалния регистър на Министерството на труда и социалната политика на Република България. Резултатите от анализа разкриват сериозно разминаване между високия теоретичен интерес към социалния одит и неговото ограничено практическо приложение. Идентифицирани са ключови бариери, сред които: нисък административен капацитет на предприятията (преобладаващо микро-организации), дефицит

на институционално доверие и липса на независима методология за оценка на напредъка по отношение постигането на социалните цели на социалните предприятия. Констатирано е, че масово прилаганата практика на вътрешна самооценка от страна на собствениците ограничава обективността на социалните отчети.

В заключение са изведени препоръки за актуализиране на гържавните регистри и нормативно обвързване на социалния одит с финансови стимули. Акцентира се върху необходимостта от изграждане на партньорска екосистема, в която социалният одит да се превърне от формална административна тежест в стратегически актив за привличане на инвестиции и изграждане на обществено доверие.

Ключови думи: социално предприятие, социален одит, социално въздействие, прозрачност, България.

JEL: L31, M14.

Въведение

В глобален мащаб се наблюдава нарастваща необходимост от устойчиви практики, които подкрепят обществото, създават социална

* Ивелина Чакалова е докторант в катедра „Човешки ресурси и социална защита“ на УНСС.

Управление на ресурси и разходи

стойност и насърчават интеграцията на уязвими групи. Паралелно с това се засилва и търсенето на прозрачност при формулирането и изпълнението на социални цели. В тази връзка социалните предприятия се утвърждават като значим инструмент за преодоляване на социални проблеми, което се отразява и в увеличаващия им се брой в различни държави. България не прави изключение – според официални данни през декември 2021 г. са регистрирани 34 социални предприятия, а към октомври 2025 г. техният брой достига 193 (<https://secprod.mlsp.government.bg/index.php?section=REG>), като още 16 са в процес на институционална проверка. Това само по себе си обосновава нуждата от механизми за контрол и отчетност.

Социалният одит се утвърждава като ключов управленски инструмент за социалните предприятия, осигуряващ комплексна оценка на социалните, екологичните и икономическите им въздействия. Той надхвърля рамките на нормативното съответствие и финансовото отчитане, като допринася за повишаване на прозрачността, доверието на заинтересованите страни и ефективността на управленските практики. Чрез систематичното анализиране на влиянието на организационните дейности върху служителите, общностите и околната среда, социалният одит предоставя аналитична основа за вземане на решения, насочени към непрекъснато подобрене и иновации. Освен това той позволява сравнителна оценка между постигнатите резултати и заложените социални цели, както и спрямо утвърдени

международни добри практики, което създава предпоставки за оптимизиране на управлението, разширяване на социалния обхват и увеличаване на създаваната социална стойност. Въпреки това, доклади на OECD (Social impact measurement for the social and solidarity economy, 2021) и European Commission (Social enterprises and their ecosystems in Europe, 2020) сочат, че публикуването на доклади от проведени социални одити и оценка на социалното въздействие остава относително ограничена практика в световен мащаб.

Обект на изследването са социалните предприятия в България, регистрирани в официалния регистър към Министерството на труда и социалната политика (МТСП).

Предмет на изследването са нагласите и практиките на социалните предприятия по отношение на социалния одит. Предметът обхваща както познанието и отношението към социалния одит, така и реалното прилагане на одиторски практики и публична отчетност.

Основната цел на изследването е да се установи нивото на информираност на тези организации по отношение на социалния одит и нагласите на социалните предприятия в България. За постигане на тази цел се изпълняват няколко изследователски задачи, а именно: установяване нивото на информираност на социалните предприятия относно социалния одит, анализиране на нагласите на социалните предприятия към провеждането на социален одит (готовност, мотивация, препятствия), идентифициране на практиките за публична отчетност (социални

одити и/или доклади за социално въздействие) сред социалните предприятия, сравнителен анализ между българската практика и добри практики от чужбина с оглед на възможности за подобрене.

Основни източници на информация са резултати от публично достъпни, специализирани изследвания на български и чуждестранни автори.

Примери за добри практики в социалното одитиране на социални предприятия

В настоящото изследване се представят примери за социални предприятия и организации, които прилагат политика на прозрачност чрез публично оповестяване на резултатите от социални одити и/или представяне на доклади за социално въздействие.

Важно е да се направи разграничение между социалното докладване и социалния одит. „Социалното докладване се отнася до докладване на социалната дейност на организацията и е действие, което се извършва от самата организация. Организациите могат да докладват за социалната си дейност, но техните доклади не са заверени от социални одитори... Докато социалният одит е независима оценъчна дейност на социалната дейност на организацията. Социалният одит се извършва от социални одитори или независими оценители...“ (Пейчева, 2019, с. 99). В тази връзка, следващите примери илюстрират два различни подхода: организации, които споделят прозрачно резултати от социални одити, и такива, които публикуват само социални доклади.

Peninsula Dental Social Enterprise (Обединеното кралство) (<https://peninsuladental.org.uk/>) – това социално предприятие е дъщерно дружество на Плимутския университет. Отговаря за управлението на четири гентални учебни заведения. С помощта на висококвалифицирани зъболекари, гентални медицински сестри и други специалисти, студентите работят активно за справяне с неравнопоставеността в оралното здраве. Те са в тясно сътрудничество с местните общности, включително училища, домове за грижи и благотворителни организации, за да осигурят стоматологични грижи за тези, които иначе нямат достъп до този тип услуги поради различни причини. Техният доклад от проведен социален одит за 2024 г. е изключително подробен. Включва точни данни за прегледани пациенти, постигнати нива на удовлетвореност, проведени срещи, данни за обучението на студентите, статистика за завършилите, информация за ангажираността на заинтересованите страни, както и информация относно работата си по намаляване на въздействието върху околната среда. Представени са кратко и ясно целите им за следващия отчетен период, включващи: по-голям обхват на дейността, увеличаване броя на студентите, както и инвестиране в дигитална гентална технология.

ADV România (Alături de Voi) (<https://alaturidevoi.ro/en/>) – значима румънска неправителствена организация, основана февруари 2002 г. от Holt International Children's Service (CAЩ) с цел подпомагане на социалното включване на хора с увреждания и уязвими

Управление на ресурси и разходи

групи. ADV România представлява група свързани социални предприятия и инициативи, сред които:

- UtilDeco – социално предприятие, създадено още през 2008 г., което създава работни места, от които минимум 40% са запазени за хора с увреждания;
- JobDirect – агенция за работа и подкрепа на заетост за уязвими групи;
- WISE.travel – социално предприятие в сферата на туризма (50% от печалбата се използва за подкрепа на НПО и социални проекти);
- ОРУА – кафе-произвеждаща социална компания, даваща работа на уязвими хора;
- АFIN IFN S.A. – първата небанкова финансова институция в Румъния, подкрепяща социални предприятия;
- Social Finance Association (SFA) – асоциация за помощ при достъпа до устойчиво финансиране.

Освен това развива и други важни инициативи като: Academia ADV (център за обучение, изследвания и политики в областта на социалната икономика) и Accelerator of Social Enterprises (програма, която помага за създаването и развитието на социални предприятия).

ADV România е призната като „Социален предприемач на годината“ (EY Entrepreneur Of The Year) през 2016 г. заради иновативния си модел и социален ефект. Фондацията е ресурсен център и лидер в развитието на социалната икономика в Източна и Централна Европа. Стремят се да предоставят социални и терапевтични услуги за хора и семейства в нужда; да организират образователни програми, обучения за учители, кариерно ориентиране

и психологическа подкрепа, както и да създават работни места и възможности за заетост чрез социални предприятия. Техните доклади са „златният стандарт“ в сектора. Официалните им доклади (<https://alaturidevoi.ro/en/annual-reports/>), публикувани прозрачно на тяхната официална интернет страница, съдържат всички важни раздели, а именно: приходи; реинвестиране; брой наети лица (точен списък на хората (анонимизиран) и техния профил (напр. младежи, излезли от социални домове, хора с увреждания); обучения, психологическа помощ, социална адаптация, които е получило всяко лице в рамките на работното си време; екологичен отпечатък.

В контекста на българските социални предприятия често се наблюдава липса на количествени данни за социалното въздействие, което затруднява оценката на ефективността и възвръщаемостта на социалните интервенции. В румънската практика обаче социалните доклади съдържат конкретни показатели, като инвестиция в обучение на служител (≈ 1200 евро/година) и спестени социални помощи (≈ 5000 евро/година). Такива данни позволяват да се разглежда социалното предприятие като инвестиционен проект, а не като разход за държавата, което е ключово за икономическата обосновка на социалната икономика. Това прави социалното предприятие инвестиционен проект, а не разход за държавата.

Следващите две организации са примери за предприятия, които не споделят публично резултати от проведени социални одити, а само социални доклади.

Fedcap (Великобритания) – Fedcap е част от The Fedcap Group – организация, основана в САЩ през 1935 г. от трима ранени ветерани от Първата световна война. Тяхната цел е била да помогнат на хора в неравностойно положение от всякакъв произход да придобият икономическа независимост, достойнство и да станат ценни участници в обществото. „И тази цел остава толкова важна днес, колкото и в началото на 20 век“ (<https://fedcap.org.uk/our-story/>)

Fedcap Group обслужва над 340 000 души по целия свят всяка година, разработвайки новаторски програми, които помагат за постигане на дългосрочно икономическо благополучие чрез фокусиране върху четири основни области. Това са: развитие на работната сила; образователни услуги; здравни услуги; икономическо развитие. Fedcap е организация с нестопанска цел, която има ясна посока, ангажимент към постигането на високи стандарти и иновативен подход за подобряване на икономическото и социалното благосъстояние. Предоставят решения в сферата на заетостта, здравни услуги и обществени проекти в партньорство с организации и заинтересовани страни, които споделят техните ценности. В техния доклад за социално въздействие от 2024 г. се представя пълен отчет за текущата година, включително социалната възвръщаемост на инвестиция от над £155,000, постигната чрез проекти като „Back-to-School“ и „WeCare Bags“. Докладът (<https://fedcap.org.uk/social-impact-report-2024/>) включва и 23 социални инициативи, реализирани с участието на местни общности. Освен

това представят подробен доклад за разликата в средното заплащане между половете.

Social Enterprise NL (Нидерландия) (<https://social-enterprise.nl/en/over-social-enterprise-nl/>) – националната мрежа за социални предприятия, чиято основна цел е създаването на социална добавена стойност. Това включва дейности като насърчаване на заетостта, екологични решения и борба с бедността. Тази програма дава възможност на заинтересованите социални предприятия да се включат и да станат част от мрежа с над 450 вдъхновяващи организации. Подкрепят социалните предприятия в техния растеж и професионализация чрез организиране на мастер класове и програми в различни области. Social Enterprise NL се ангажира с подобряване на позицията на социалните предприятия в обществото, като води активен диалог с правителствени институции – както на местно, така и на национално ниво – с инвеститори и с финансови институции. Целта е социалното предприемачество да бъде все по-признато и да се създава все по-голямо социално въздействие. Участват в редица специализирани проекти, които допринасят за развитието на социалното предприемачество. Social Enterprise NL публикуват подробни годишни отчети за проектите и изпълнените цели, включително социални такива. В техния „Мониторинг на социалното предприемачество – 2024“ (<https://social-enterprise-nl.presscloud.ai/storage/129336/ESEM-2024-DIGITAL-04102024.pdf>) се обсъждат предизвикателства като липса на политическа подкрепа и нужда от специални

Управление на ресурси и разходи

правни форми за социални предприятия. Докладът подчертава и растежа на социалните предприятия в страната.

Анализ на резултатите от анкетно проучване за нивото на информираност и нагласите по отношение на социалния одит сред социалните предприятия в България

Проведено е емпирично изследване сред социалните предприятия в България. Изследването се базира на онлайн анкетиране на 193 социални предприятия, включени в официалния регистър към Министерството на труда и социалната политика (<https://secprod.mlsp.government.bg/index.php?section=REG>) към октомври 2025 г. Според данните от регистъра общият брой на социалните предприятия е 209, като 16 от тях са в процес на институционална проверка. По време на събиране и анализ на информацията се установи, че част от регистрираните организации не функционират, а други функционират, но контактните им данни (телефон, адрес, електронна поща) са неактуални. „Ако не съществува изискване към тези организации за представяне в МТСП на актуализирана информация, трудно може да се води статистика и осъществява контрол върху дейността на социалните предприятия“ (Пейчева, 2019, с. 77).

Изпратени са анкети чрез електронна поща на всички 193 социални предприятия, но попълнените анкети са само 26. Получени са 11 категорични отказа, като причините са свързани с: липса на време; липса на доверие в анкетора и нежелание за съдействие

към гържавата и съответно университета, който провеждащия изследването представлява.

Важно е да се отбележи, че поради ограничния брой отговори, както и факта, че въпросите са отправени само към ръководните звена на социалните предприятия, резултатите, представени по-долу, не притежават достатъчна степен на комплексност. Поради това направените изводи не следва да бъдат приемани за напълно представителни за сектора, а по-скоро като индикативни за наблюдаваните тенденции.

На анкетираните са предоставени 2 вида анонимни анкети. Въпросите са формулирани така, че да обхващат както организационния профил и дейността на социалните предприятия, така и тяхната информираност, опит и нагласи към прилагането на социалния одит. По този начин се осигурява възможност да бъдат изследвани съществуващите практики за оценка на социалното въздействие и факторите, които биха повлияли върху въвеждането на социалния одит като задължителна практика. Първият вид анкети е свързан с профила на социалното предприятие (мисия, социални цели, политики/процедури, свързани със социалното въздействие).

В отговор на въпроса „Имате ли документираните политики или процедури, свързани със социалното въздействие/цели?“, от общо 25 анкетираните социални предприятия 14 посочват, че разполагат с такива документи, 9 отговарят отрицателно, а 2 заявяват, че не са сигурни. Получените резултати показват, че малко над половината от

изследваните социални предприятия имат формализиран подход към управлението на социалното си въздействие. В същото време относително високият дял на предприятията, които не разполагат с документирани политики или процедури, както и наличието на отговори „не знам“, може да се интерпретира като индикация за недостатъчна степен на институционализиране на социалните цели в част от сектора.

Тази констатация е особено значима в контекста на социалния одит, тъй като липсата на ясно формулирани и документиран политики ограничава възможностите за системно проследяване, оценка и отчетност на социалното въздействие. В този смисъл резултатите подчертават необходимостта от засилване на управленските практики, насочени към формализиране на социалните цели, като предпоставка за устойчиво развитие на социалните предприятия.

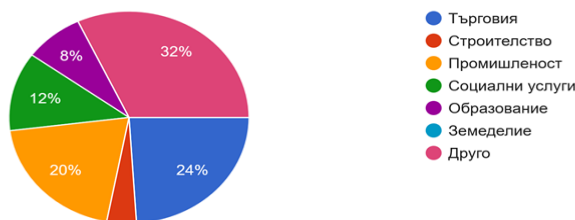
Вторият вид анкети е свързан с нагласите на социалните предприятия към социалния одит и тяхната

информираност по темата. Респондентите са представители на управленския екип, предимно управители или собственици. Някои от въпросите в настоящото изследване са взаимствани от изследване, посветено на връзката между социалните предприятия и социалния одит, част от по-голямо изследване за социалния одит и стандартите за социална отговорност, проведено през 2014-2016 г. (Пейчева, 2019).

Разпределението на социалните предприятия по сфери на дейност показва разнообразен профил на изследваната извадка. Сред тях има представители на търговията, промишлеността, социалните услуги и т.н. Това разнообразие на икономически дейности предполага наличие на различни управленски практики и степени на ангажираност със социалното въздействие, което е релевантно при анализа на нагласите и информираността относно социалния одит (фигура 1).

Въпросът „В каква сфера работи Вашето социално предприятие?“ е взаимствен от монографията „Социален одит и стандарти за социална

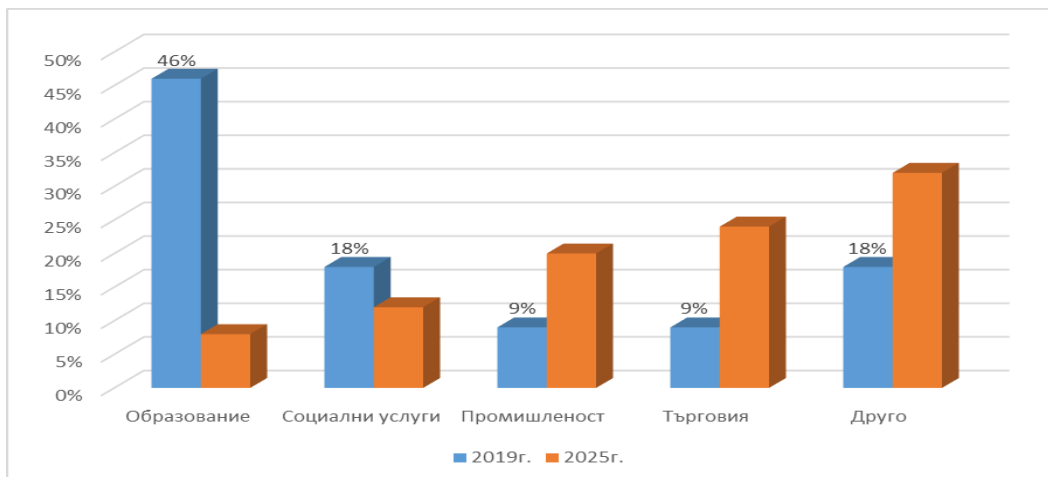
В каква сфера работи Вашето социално предприятие?
25 отговора

Фигура 1. Разпределение на отговорите относно сферата на дейност на социалните предприятия

Източник: Съставено от автора

Управление на ресурси и разходи

Фигура 2. Сравнителен анализ на отговорите относно сферата на дейност в социалните предприятия

Източник: Съставено от автора

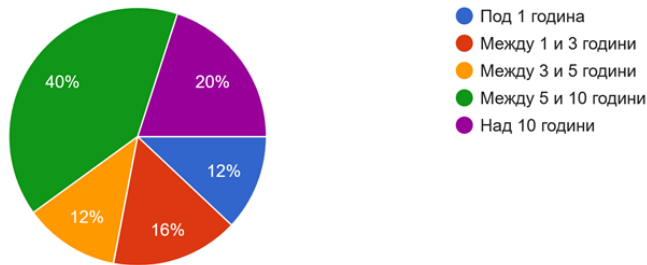
отговорност“ (Пейчева, 2019, с. 79). За сравнение, на този въпрос през 2014-2016 г. отговорите показват, че преобладаващо, анкетираните социални предприятия работят в сферата на образованието (46%), 18% в сферата на социалните услуги, 9% в сферата на търговията, 18% в други области (фигура 2).

В сравнение с данните от 2014-2016 г., настоящото изследване показва по-голямо разпределение на социалните предприятия в различни икономически сектори, като дялът на образованието вече не доминира така ясно. Наблюдава се засилено присъствие в търговията и промишлеността, което подсказва разширяване на обхвата на социалното предприемачество. Това разнообразие може да се интерпретира като индикатор за по-голяма секторна диверсификация и развитие на социалните предприятия в нови области.

Данните относно числеността на персонала показват, че преобладаващата част от изследваните социални предприятия са малки по размер. Близо 70% от респондентите посочват, че заетите в предприятието са до 10 души, докато 19,2% разполагат с персонал между 10 и 30 души, а едва 11,5% имат над 30 служители. Този профил на извадката предполага ограничен административен и организационен капацитет, което може да окаже влияние върху степента на формализиране на политики и върху готовността за прилагане на социален одит. Освен това високят относителен дял на предприятията, които не разполагат с документиран политики, може да се разглежда не само като липса на осъзната необходимост, но и като отражение на ограничен административен капацитет.

Тези данни показват, че значителна част от социалните предприятия

От кога съществува това социално предприятие?
25 отговора

Фигура 3. Разпределение на отговорите относно периода на съществуване на социалното предприятие

Източник: Съставено от автора

са относително утвърдени на пазара. Комбинацията от преобладаващо малък размер и различна степен на организационна зрялост предполага нееднородно ниво на управленски капацитет и формализация на процесите (фигура 3).

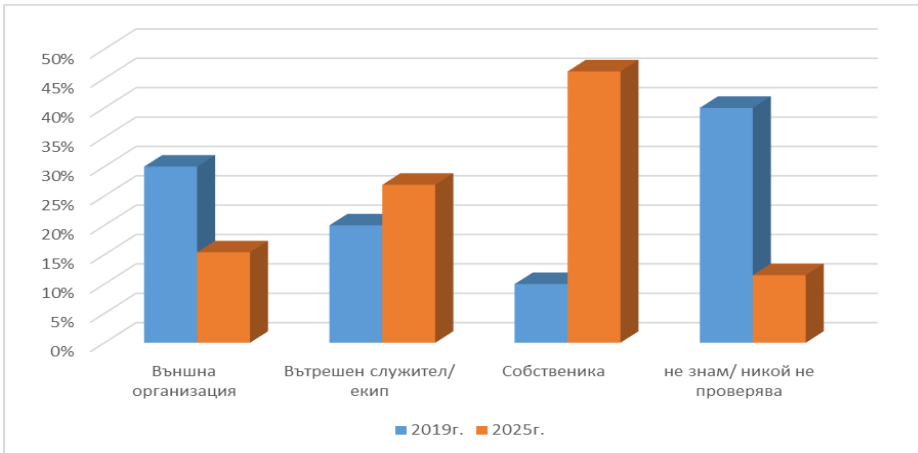
В отговор на въпроса „Колко лица от уязвими групи са наети във вашето предприятие?“ се наблюдават различия между социалните предприятия. Най-голям е дялът на тези с до 5 заети лица (11 предприятия), следвани от предприятията с между 5 и 10 (8 предприятия). Данните показват, че преобладават малки по мащаб социални предприятия, при които социалното въздействие се реализира чрез ограничен, но целенасочен брой заети от уязвими групи. Това подчертава необходимостта от системно отчитане на социалния ефект, като социалният одит може да подпомогне оценката както на количествените, така и на качествените резултати.

По отношение на въпроса „Провежда ли се регулярно оценка на постигането на социалните цели във Вашето

предприятие?“, повечето предприятия посочват, че проследяват тяхното постигане. Въпреки това, наличието на организации без такава практика или с неяснота по въпроса показва различна степен на формализация. Това отново потвърждава ролята на социалния одит като инструмент за подобряване на оценката на социалното въздействие.

В отговор на въпроса „Кой проверява дали са постигнати заложените социални цели на предприятието?“ най-често се посочва собственикът на предприятието (12 отговора). Следват: проверки, извършвани от вътрешен за организацията служител (7 отговора), докато сравнително малък брой предприятия посочват участието на външна организация (4 отговора). Три от тях не могат да преценят. Видно е, че оценката на постигането на социалните цели се осъществява предимно вътрешно, като в значителна степен е концентрирана в лицето на собственика или вътрешен представител на предприятието. Ограниченото

Управление на ресурси и разходи

Фигура 4. Сравнителен анализ относно субектите, осъществяващи контрол върху постигането на социалните цели

Източник: Съставено от автора

участие на външни независими организации подчертава недостатъчната разпространеност на обективни и стандартизирани механизми за оценка, каквито предлага социалният одит.

Този въпрос е взаимствен от изследването от 2014-2016 г. (Пейчева, 2019, с. 82). За сравнение, на този въпрос през 2014 г. отговорите са: 40% твърдят, че никой не проверява постигането на социалните цели; 30% отговарят, че ги проверява външна за социалното предприятие организация; 10% отговарят, че социалните цели се проверяват от вътрешен служител; 10% – собственика на социалното предприятие (фигура 4).

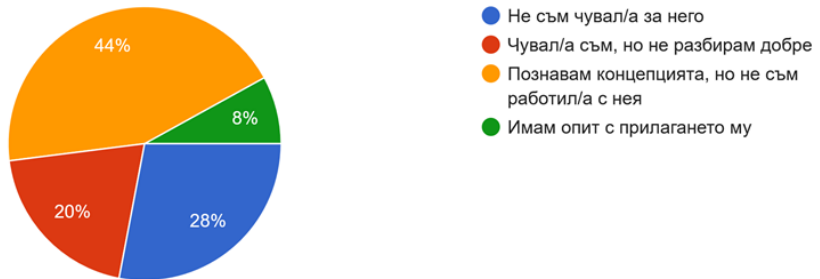
В сравнение с данните от 2014-2016 г. се наблюдава съществена промяна в практиките за контрол, като при настоящото изследване ясно доминират вътрешните механизми, особено ролята на собственика. За разлика от преходния период, когато значителен дял от предприятията посочват липса на

какъвто и да е контрол или участие на външни организации, сега се отчита по-голяма ангажираност с проследяването на социалните цели, макар и основно вътрешно. Това показва известен напредък в осъзнаването на необходимостта от контрол, но същевременно подчертава, че външната независима оценка остава слабо застъпена.

Резултатите от отговорите на въпроса „Какво е нивото Ви на запознатост със социалния одит“ (взаимствен от Пейчева, 2019, с. 79) показват ограничена степен на практическа информираност сред анкетираните социални предприятия (фигура 5). Най-голям дял от респондентите посочват, че познават концепцията, но не са работили с нея (11 отговора). Получените резултати демонстрират, че макар концепцията за социалния одит да е позната на част от социалните предприятия на теоретично ниво, нейното практическо приложение остава ограничено.

Какво е нивото Ви на запознатост със социалния одит?

25 отговора

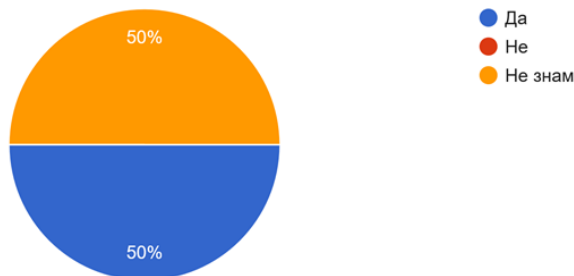

Фигура 5. Разпределение на отговорите относно нивото на запознатост със социалния одит

Източник: Съставено от автора

Считате ли, че социалният одит би бил полезен за социалните предприятия?

26 отговора

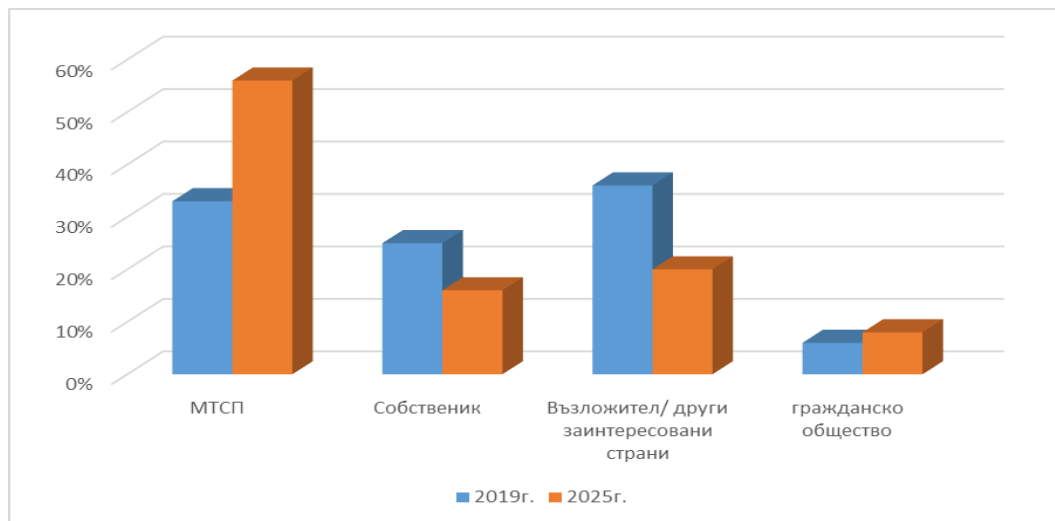

Фигура 6. Разпределение на отговорите относно практическото приложение на социалния одит

Източник: Съставено от автора

Разпределението на отговорите на този въпрос показва наличие на потенциално положителна нагласа към социалния одит, съчетана със значителна степен на несигурност. Липсата на отрицателни отговори предполага, че колебанието не произтича от отхвърляне на концепцията, а по-скоро от недостатъчна информираност и ограничен практически опит (фигура 6).

В отговор на въпроса кой следва да възлага и финансира извършването на социален одит, при условие че той се разглежда като независим инструмент за защита на интересите на заинтересованите страни, най-голям дял от респондентите посочват Министерството на труда и социалната политика. Значителна част от анкетираните считат, че тази роля следва да

Фигура 7. Сравнителен анализ за очакванията относно институционалната и финансовата отговорност за социалния одит

Източник: Съставено от автора

бъде поета от други заинтересовани страни. Резултатите свидетелстват за доминиращо очакване за участие на публичния сектор и по-широк кръг заинтересовани страни в процеса на възлагане и финансиране на социалния одит (фигура 7).

Този въпрос е взаимствен от изследването на Мирослава Пейчева (2019, с. 111); за сравнение, на този въпрос през 2014-2016 г. са отговорили 472 човека (физически лица). 36% считат, че тази услуга трябва се заплаща от поръчителя на социален одит, 33% считат, че държавата трябва да плаща за тази услуга, 25% смятат, че тази услуга трябва да се заплаща от одитираното предприятие, 6% – гражданските общества, 2% – не са отговорили.

Сравнението показва съществени различия между нагласите на физическите лица и тези на социалните предприятия. Докато в изследването

от 2014-2016 г. отговорността за финансиране на социалния одит е разпределена сравнително равномерно между различни субекти, резултатите от настоящото проучване показват ясно изразено очакване за водеща роля на държавата и другите заинтересовани страни. Това разминаване може да се интерпретира като отражение на ограничените ресурси на социалните предприятия и на възприемането на социалния одит като инструмент с преобладаващо обществена функция.

В отговор на въпроса кои фактори биха мотивирали социалните предприятия да въведат социален одит, като се вземе предвид, че респондентите имат право на повече от един отговор, респондентите посочват на първо място възможността за привличане на финансиране, донори или инвеститори (18 отговора). Също толкова значими мотиви са повишаването на

ефективността на дейността и подобряването на общественото доверие и имиджа на предприятието (по 16 отговора). Подобряването на вътрешното управление и процеса на вземане на решения също се откроява като важен фактор (13 отговора), както и по-активната подкрепа от страна на държавните институции (11 отговора). Значително по-слабо изразен мотив е увеличаването на прозрачността и отчетността пред заинтересованите страни (8 отговора), а подобряването на условията на труд е посочено от минимален брой респонденти (1 отговор). Резултатите показват, че социалният одит се възприема от социалните предприятия предимно като инструмент за повишаване на организационната ефективност и за осигуряване на външни ресурси, а в по-малка степен като механизъм за вътрешна социална политика.

В сродно изследване от 2018 г. (Nestra, Gurvitsh, p. 146) за нагласите към социалния одит, проведено в Естония, са проучени най-големите компании в Естония. Изпратен е въпросник на 800 компании, от тях са отговорили 122. Резултатите от проучването разкриват интерес към социалния одит сред анкетираните компании, обаче само 15 от тях (12%) извършват социален одит. Компаниите са били запитани какво би ги накарало да извършват социален одит и сред най-често избраните причини са: натиск от страна на заинтересованите страни (44%) и подобряване на финансовите резултати на компанията (41%). Направените изводи от изследването разкриват, че общата осведоменост за социалния

одит в Естония не е на много високо ниво. Компаниите се интересуват от социален одит, но им е трудно да получат необходимата информация, както за самия процес и начина на извършване, така и за полезния ефект от провеждането му. Авторите на статията предлагат тази празнина да се запълни чрез обвързване на социалния одит с процедурата за финансов одит. Също така са на мнение, че в случай че одиторските компании предоставят и популяризират тази услуга като пакет, това би предизвикало по-голям интерес и загриженост сред различните организации.

В друго проучване от 2020 г. (Маджурова, Райчев, Стоянова, с. 228) резултатите показват, че най-голямото предизвикателство за организациите със социална цел при развитие на своята дейност е осигуряване на групи финансови ресурси (70% от предприятията са посочили именно това като основно предизвикателство). На следващо място между 30 и 40% от анкетираните посочват като основно предизвикателство наемането на служители, развитието на предприемачески умения, осигуряването на институционална и правна база. Едва 10% от предприятията посочват като основна трудност намирането на доброволци, достъпа до консултантски услуги, осведомеността и гр. Резултатите кореспондират пряко с мотивите за въвеждане на социален одит, идентифицирани в настоящото изследване. Фактът, че 70% от анкетираните предприятия посочват осигуряването на допълнителни финансови ресурси като основно предизвикателство, съвпада с

Управление на ресурси и разходи

Водещия мотив за прилагане на социален одит – привличане на финансиране, донори или инвеститори.

Допълнителните предизвикателства, свързани с наемането на служители, развитието на предприемачески умения и осигуряването на институционална и правна рамка, също могат да бъдат разглеждани в контекста на социалния одит като инструмент за подобряване на вътрешното управление и вземането на решения. В този смисъл социалният одит би могъл да подпомогне не само отчетността, но и стратегическото развитие на социалните предприятия.

Интерес представлява фактът, че сравнително малък дял от предприятията посочват като основни трудности осведомеността и достъпа до консултантски услуги. Това обаче не противоречи на резултатите от настоящото проучване, а по-скоро подсказва, че липсата на информираност за социалния одит не се възприема като непосредствен проблем, въпреки че тя реално ограничава възможностите за използване на инструменти, които биха могли да отговорят на идентифицираните финансови и управленски предизвикателства.

Изводи

От направения анализ могат да бъдат направени няколко основни извода.

Първо. Налице е системен разрыв между теоретичното припознаване на социалния одит като концепция и неговото практическо приложение в България. Ниската активност на социалните предприятия и неактуалността на официалните регистри свидетелстват

за институционална незрялост на сектора. Липсата на външна, независима оценка води до превес на субективната самооценка (често концентрирана в лицето на собственика), което ограничава обективността и публичното доверие в социалните отчети.

Второ. Мотивацията за въвеждане на социален одит е доминирана от външни фактори – основно стремеж към привличане на допълнително финансиране и подобряване на имиджа. Вътрешноорганизационните ползи, като оптимизиране на социалните политики и подобряване на условията на труд, остават на заден план. Това определя социалния одит по-скоро като инструмент за легитимация пред донори и държава, отколкото като механизъм за стратегическо управление на социалното въздействие.

Трето. Резултатите подчертават нуждата от споделена отговорност. Предприятията масово проектират ролята на възложител и финансиращ орган върху държавата (МТСП), което, в комбинация с опита на държави като Естония и Румъния, предполага, че успешното внедряване на социалния одит у нас зависи от неговото нормативно обвързване с финансови стимули или изисквания за отчетност при публично финансиране.

Четвърто. Резултатите подчертават дефицит на институционално доверие. Регистрираното нежелание за съдействие към държавните институции, включително към университетската общност, и липсата на актуална информация в регистрите разкриват частична институционална и информационна изолация на социалните

предприятия. Този социален контекст представлява съществена бариера, тъй като социалният одит по същество изисква прозрачност и споделяне на данни – процеси, които са трудни за постигане без изградена партньорска среда между държава, университетска общност и бизнес.

Заклучение

Проведеното изследване потвърждава, че социалните предприятия в България проявяват положителен интерес към социалния одит, но неговото внедряване е блокирано от административни, ресурсни и методологически дефицити. За разлика от опита в държави като Обединеното кралство и Румъния, където социалният одит е доказателство за икономическа ефективност, в България той все още се възприема като екзотична административна тежест.

Основните насоки за бъдещо развитие включват:

1. Актуализация на националната нормативна и институционална рамка за функциониране и отчетност на

социалните предприятия: Прецизиране на регистъра на социалните предприятия и въвеждане на диференцирани критерии за социален одит, адаптирани за малкия мащаб на българските организации.

2. Стимулиране на професионалния одиторски и консултантски сектор: Насърчаване на одиторските компании да предлагат комплексни услуги (финансов и социален одит), следвайки естонския модел.
3. Преодоляване на институционалната и информационната изолация на социалните предприятия: Изграждане на механизми за методическа подкрепа и повишаване на информираността, които да трансформират социалния одит от инструмент за контрол в актив за устойчиво развитие. Трансформирането на социалния одит от пожелателен инструмент в стандартна управленска практика е ключово за превръщането на социалните предприятия от субекти на социално подпомагане в равностойни партньори на държавата и инвеститорите.

Цитирани източници (References):

1. Маджурова, Б., С. Райчев, Д. Стоянова (2020). Социалното предприемачество в България като част от интеграционните процеси – проблеми и перспективи за развитие.
(Madzhurova, B., S. Raychev, D. Stoyanova (2020). Sotsialnoto predpriemachestvo v Bulgaria kato chast ot integratsionnite protsesi – problemi i perspektivi za razvitie)
2. Официален регистър към Министерството на труда и социалната политика: <https://secprod.mlsp.government.bg/index.php?section=REG>
(Ofitsialen registar kam Ministerstvoto na truda i sotsialnata politika: <https://secprod.mlsp.government.bg/index.php?section=REG>)
3. Пейчева, М. (2019). Социален одит и стандарти за социална отговорност. София, ИК АТЛ-50.
(Pecheva, M. (2019). Sotsialen odit i standarti za sotsialna otgovornost. Sofia, IK ATL-50)
4. Пейчева, М. (2019). Социална отговорност на висшите учебни заведения и дистанционен социален одит, 2019. София, ИК АТЛ-50.
(Pecheva, M. (2019). Sotsialna otgovornost na visshite uchebni zavedenia i distantsionen sotsialen odit, 2019. Sofia, IK ATL-50)
5. ADV România: <https://alaturidevoi.ro/en/>
6. European Commission (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe. Available at: https://www.socialenterprisebsr.net/wp-content/uploads/2020/09/Social-enterprises-and-their-ecosystems-in-Europe.-Comparative-synthesis-report.pdf?utm_source
7. Fedcap: <https://fedcap.org.uk/our-story/>
8. <https://alaturidevoi.ro/en/annual-reports/>
9. <https://fedcap.org.uk/social-impact-report-2024/>
10. <https://social-enterprise-nl.presscloud.ai/storage/129336/ESEM-2024-DIGITAL-04102024.pdf>
11. Nestra, C., N. Gurvitsh (2018). Main Motivators of Social Audit: Case of Estonia. European Integration Studies.
12. OECD (2021). Social impact measurement for the social and solidarity economy. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/social-impact-measurement-for-the-social-and-solidarity-economy_d20a57ac-en.html
13. Peninsula Dental Social Enterprise: <https://peninsuladental.org.uk/>
14. Social Enterprise NL: <https://social-enterprise.nl/en/over-social-enterprise-nl/>

Naglasni na sotsialnite predpriyatia v Bulgaria kam provezhdaneto na sotsialen odit

Ivelina Chakalova

Social Auditing in Bulgaria: An Empirical Analysis of Social Enterprises' Attitudes

Ivelina Chakalova

Abstract: The article is dedicated to the study and analysis of the attitudes of social enterprises in Bulgaria toward conducting a social audit – a tool of increasing significance in the context of the global pursuit of transparency and sustainable social impact. The primary objective of the research is to determine the level of awareness and the readiness of these organizations to implement professional auditing practices.

The theoretical framework distinguishes clearly between social reporting and social auditing, examining best international practices from the United Kingdom, Romania, and Estonia. The empirical research is based on a survey conducted in 2025 among social enterprises registered in the official registry of the Ministry of Labour and Social Policy.

The findings reveal a significant gap between high theoretical interest in social auditing and its limited practical application. Key barriers identified include low administrative capacity (predominantly micro-organizations), a deficit of institutional trust, lack of an independent methodology for assessing progress in achieving the social goals of social enterprises. The study concludes that the prevailing practice of internal self-assessment by owners limits the objectivity of social reports.

In conclusion, recommendations are made for updating national registries and establishing regulatory links between social audits and financial incentives. The focus is placed on the need to build a collaborative ecosystem where the social audit is transformed from a formal administrative burden into a strategic asset for attracting investment and building public trust.

Key words: social enterprise, social audit, social impact, transparency, Bulgaria.

JEL: L31, M14.